

אף כל שיש בהן טומאה קלה וטומאה המורה, ויש בהן איסור והיתר, והן מין בשר הרי הם בכלל איסור אכילת דם.

אוציא מכלל האיסור דם מהלכי שתיים, שאין בהן טומאה קלה, שלא יתכן שבשר אדם יטמא רק בתורת אוכל אלא לעולם הוא מטמא בתורת טומאת מת.

אוציא דם שרצים שאין בהם טומאה המורה, שהשרצים אינם מטמאים אלא במגע בלבד.

אוציא דם ביצים שאין הביצים מין בשר⁽⁵⁾.

כא-א

אוציא דם דגים ודם חגבים שכולו היתר שמותרים ללא שחיטה⁽⁶⁾.

ולהכי כתוב "לעוף ולבהמה". שאם היה כתוב רק "לעוף", הייתי אומר: אי מה עוף שאין בה בלאים, כלאי בגדים שנוצת העוף אינה בכלל צמר, ומותרת עם פשתן, אף בהמה לא יאסר דמה אלא אותה שאין בה בלאים בצמרה, כגון שור ועז. אבל כבש, שצמר אסור בכלאים, אין דמו אסור.

תלמוד לומר "ולבהמה" — שכל הבהמות הן בכלל האיסור.

בשר.

ובשו"ע [יו"ד סו ב] נפסק כשני התירוצים של התוס', דהיינו שהדם שעל הקשר אסור מן התורה, כתירוץ השני. אבל מדרבנן אסור כל דם ביצים, כתירוץ הראשון, כן ביאר הגר"א שם.

6. הוא הדין לדם דגים וחגבים טמאים, שגם כן מתמעט מלימוד זה, שהרי כולו איסור [ואין בו חילוק כלל בין קודם שחיטה לאחריה], ואינו דומה לעוף ובהמה, שיש בהם היתר ואיסור. וכן מפורש בדברי הרמב"ם [מאכ"א ו א].

וכתבו התוס' בשם רבינו ברוך, שבאמת היה אפשר למעט את כל אותם השנויים בכרייתא, מכח צד אחד בלבד, דהיינו, מכח צד זה ד"יש בהם טומאה חמורה וקלה", שהרי באדם אין טומאה קלה, ושרצים אין בהם טומאה חמורה, וכמו שלמדנו בכרייתא, והוא הדין לביצים דגים וחגבים, שאין בהם טומאה חמורה כלל, וכמו כן מכח הצד של "יש בהם איסור והיתר", נוכל למעט גם כן אדם שרצים וביצים, שהרי בכלם אין חילוק בין קודם שחיטה ולאחר שחיטה [עיי' משנה למלך [מאכ"א ב ג] שהביא מחלוקת הראשונים, אם נוהג באדם איסור אבר מן החי], אלא שהתנא נקט דברים הפשוטים יותר.

ומבארים התוס', שאמנם בהמה ועוף טמאים אסורים גם אחר השחיטה, מכל מקום, במין בהמה ועוף, דהיינו, בבהמה ועוף טהורים, יש היתר לאחר השחיטה, וקושיא זו [השניה] תירצו התוס' באופן אחר, שאמנם איסור בהמה ועוף טמאים נוהג גם לאחר שחיטה, מכל מקום, איסור אבר מן החי [שהיה נוהג בהם בחייהם, על כל פנים לדעת רבי יהודה ורבי אלעזר, עיי' חולין קא ב] אינו קיים לאחר שחיטה. מה שאין כן בדגים וחגבים, שאין בהם כלל איסור אבר מן החי.

ועיי' בחידושי הגרע"ק איגר שכתב, מאחר ובאיסור דם לא נזכר אלא "לעוף ולבהמה", יש בכלל זה גם בהמה ועוף הטמאים, ועיי"ש שהעיר בזה על התוס'.

5. התוס' בחולין [סד ב ד"ה והוא] כתבו [בתירוץ אחד], שאמנם דם ביצים מותר מן התורה בכל ענין, מכל מקום מדרבנן אסורו, הואיל והביצה באה מתרנגולת, שדמה אסור מן התורה, ובתירוץ השני כתבו התוס', שכאשר נמצא הדם על הקשר שעל הביצה, בזה אסור הדם מן התורה, שהרי עתיד האפרוח להיות נוצר מדם זה, ואם כן דם זה חשוב הוא גם כן כמין

ואי הוי כתיב רק "ולבהמה", הייתי אומר אי מנה בהמה שאינה ב"אם על הבנים", שאין בה מצות שילוח הקן, אף עוף, דוקא אותו עוף שאינו ב"אם על הבנים", וכגון עוף טמא שאין בו שילוח הקן. אבל עוף טהור אין דמו אסור⁽⁷⁾.

תלמוד לומר — "לעוף ולבהמה".

והוינן בה: ואימא "כל דם" — כלל. "עוף ובהמה" — פרט. הוי ליה כלל ופרט ודרשינן אין בכלל אלא מה שבפרט! דהיינו, עוף ובהמה, אין. מידי אחרינא — לא!?

ומשינינן: כתיב בתריה "נפש אשר תאכל כל דם — ונכרתה הנפש ההיא מעמיה"! ובכך חזר הכתוב וכלל. ואם כן הוי ליה כלל ופרט וכלל. שאז נלמדים ממנו דברים נוספים, אלא שאי אתה דן אלא בעין הפרט, ואין ממעטים מהלימוד הזה אלא דבר שאינו דומה לפרט בכלל.

ומקשינן: והא לא דמי כללא בתרא לכללא קמא. שהרי כללא קמא, דכתיב ביה "כל דם לא תאכלו" איסורו הוא רק לאו ואין בו כרת, ואילו בכללא בתרא כתיב ביה כרת, ואיך נדרשם לשני כללים שונים בכלל ופרט וכלל?

ומתריצין: האי תנא — תנא דבי רבי ישמעאל הוא. דקסבר [במסכת חולין סו, א]: דכללי ופרטי דרשינן כהדין גוונא באופן שכזה. ואף על גב דלא דמי כללא בתרא לכללא קמא.

אמר מר: כלל ופרט וכלל — אי אתה דן אלא בעין הפרט. מנה הפרט מפורש דבר שיש בו טומאה קלה וטומאה המורה, ויש בה איסור והיתר, והן מין בשר, אף כל דבר שיש בו טומאה טומאה קלה וטומאה המורה. וכו'.

והוינן בה: "אף כל" דקתני בכרייתא — לאיתויי מאי? שהרי חיה לא איצטריך לרבות, שהחיה בכלל בהמה, ומה יש עוד לרבות?

ומתריצין: אמר רב אידי בר אבין: לאיתויי דמו של כוי.

ומקשינן: מאי קסבר? אי קסבר: כוי ספיקא הוא אם הוא בהמה או חיה וכי איצטריך קרא למיסר ספיקא?! שהרי ממה נפשך דמו אסור בין אם הוא בהמה בין אם הוא חיה.

ומשינינן: אלא קסבר: כוי בריה בפני עצמו הוא ואינו לא בהמה ולא חיה ולכן איצטריך קרא לאסור דמו.

ובעיקר קושית התוס' יש להתבונן, שלכאורה מאחר שאין זה מין בפני עצמו, אין כל כך סברא לחלק ולומר שדם של מזומן אסור, ושל אינו מזומן מותר, ודוקא בין עוף טמא לטהור שייך לחלק.

והערוך לנר העיר בעצם דברי הברייתא, איך שייך לומר, שבבהמה יש איסור דם, מפני שיש בה קולא זו שאין בה מצות שילוח, ועוף טהור

7. רש"י מפרש, שלפי לימוד זה, יהיה נוהג איסור דם, בעופות טמאים, ולא בעופות טהורים. וכן פירשו התוס'. והקשו התוס', מדוע לא נאסור גם דם של עוף טהור שהוא מזומן, כלומר, שאינו הפקר, שהרי גם הוא פטור משילוח הקן. והעיר הגרע"ק איגרי, שבאמת בדברי הגמרא עצמה, היה ניתן לפרש, שנאסור גם מזומן, מלבד עוף טמא.

והוינן בה: **אישכחן דמו** דאסור באכילה מהאי דרשא דכלל ופרט וכלל. **חלבו** — **מנלן** דאסור? שהרי אינו בכלל בהמה שחלבה אסור.

ומשנינן: ילפינן לה **מ"בל חלב**. "כל" — לרבות את הכוי.

והוינן בה: **נבלתו** של הכוי דאמרת שהוא בריה בפני עצמה — **מנלן** שאסורה באכילה?

ומשנינן: **מ"בל נבלה**.

והוינן בה: **גיד הנשה** שלו **מנלן** שאסור באכילה?

ומשנינן: **ב"כף הירך** תלייה **רחמנא** שנאמר "על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה אשר על כף הירך" והא כוי **אית** ליה **כף הירך**! שהבשר שעל עצם הירך שלו הוא עגול ככף.

והוינן בה: **טומאתו** שנבלתו מטמאה, ושהוא צריך **שחיטה**, **מנלן**?

ומשנינן: **סברא** היא. **מודלכל** מילי **רבייה רחמנא** כבהמה הלכך לענין **טומאתו ושחיטתו**, **נמי** כבהמה הוא.

אמר מר: אוציא דם מהלכי שתים שאין בהם טומאה קלה.

ורמינהו: תנן במסכת עוקצין: החותך בשר מן האדם החי צריך **מחשבה**, שיחשוב עליו שיהיה לאכילת אדם [גוי], ורק אז חל עליו שם "אוכל" לקבלת טומאה. לפי שאין הדרך לאכול בשר אדם. וכמו כן צריך הבשר הנחתך מהחי **הבשר**, שיוכשר לקבלת טומאה על ידי נתינת מים עליו, ככל אוכל שאינו מקבל טומאה עד שיוכשר (8).

וקשיא לן: מחשבה למה לי? שהרי **תעשה** פעולת החתיכה שלו שנחתך מגוף האדם — **מחשבה**! שעצם העובדה שחתך את הבשר מן האדם החשיבו בכך, שמן הסתם חתכו לצורך אכילת אדם.

ואמר ריש לקיש: הכא במאי עסקינן: **בחזתכו** להאכילו **לכלב**, **דמחשבה לכלב לאו מחשבה היא!** ועדיין לא ירדה עליו תורת אוכל בכך.

ומקשינן: וכי מחשבה לכלב **לא** הוי מחשבה?!

והתנן: כלל אמרו בטהרות: כל המיוחד **לאוכל אדם** וחל עליו שם "אוכל", הרי הוא **טמא** טומאת אוכלין אם נטמא. ואפילו אם נתקלקל ואינו ראוי לאכילת אדם עדיין הוא

יהיה דמו מותר, משום שהוא חמור וחייב בשילוח, ולכאורה עשינו מחומרא, קולא, וצ"ע.

8. כן היא גירסת רש"י. אבל הרמב"ם [טו"א ג ט] פסק, שהחותך בשר מן האדם החי, אינו צריך הכשר. ובאמת הראב"ד השיג עליו ממשנה זו. ועיין שיטמ"ק [יג] שהביא, שיש הגורסים

במשנת עוקצין, "ואין צריך הכשר". ובביאור שיטה זו, כתב המרכבת המשנה שם, שמאחר וסוף אדם למות, אם כן הרי כל בשר מן החי, סופו לטמא טומאה חמורה, שכאשר ימות, יהיה בשרו מטמא בטומאת מת, ומשום כך, אין בשר זה שנחתך מן האדם החי, טעון הכשר [וכמו שנלמד לקמן בע"ה, שכל דבר שסופו להיות

בתומאתו עד שיפסל מאכילת כלב [רמב"ם, ולהראב"ד אפילו אם לא נטמא יש עליו תורת "אוכל" לקבלת תומאה עד שיפסל מאכילת כלב]. הרי שמאכל הכלב יש עליו תורת "אוכל" ואם כן למה לא יהא די במחשבה לכלב בלבד כדי שיחול עליו שם "אוכל"?

ומתרצינן: ההוא — שכבר נטמא. והנדון הוא לאסוקי תומאה מיניה להפקיע ממנו תומאתו, ולהכי אמרינן דכיון דמעיקרא הוה חזי לאדם הרי לאסוקי מטומאה אין הטומאה נפקעת עד שיפסל מאכילת כלב. אבל הכא, שבשר האדם שחתך עדיין לא נטמא אלא שאנו דנים אם לאחותי ליה תומאה שיקבל תומאה, הלכך אי חזי לאדם, אין. אי לא חזי לאדם, לא! [ולהראב"ד הפי' הוא, שהתם שכבר היה ראוי לאכילת אדם וירדה עליו תורת אוכל לקבלת תומאה אינו נפקע מקבלת תומאה עד שיפסל מאכילת כלב אבל הכא שעדיין לא היה ראוי מעולם לקבלת תומאה צריך שיהא ראוי לאכילת אדם דוקא]⁽⁹⁾.

ומסקינן לקושיא: מכל מקום קתני שבשר האדם צריך "מחשבה". ו"מחשבה"

להחשיבו אוכל היא רק ביחס לקבל תומאת אוכלין, שטומאה קלה היא. ואמאי אמרה הברייא שאין במהלכי שתיים תומאה קלה? ומתרצינן: הני מילי: מחיים של האדם אז יש על בשרו תומאת אוכלין בלבד. אבל לאחר מיתה — טמא הוא תומאה חמורה של מת.

ומקשינן: אם כן דכותה גבי בהמה דאמרת שיש בה תומאה קלה היינו נמי לאחר מיתה, דומיא דאדם. והרי לאחר מיתה אי [בין] בשר שלה מטמא תומאה חמורה כנבלה ואי [ובין] הדם שלה גם כן מטמא תומאה חמורה כנבלה?!

דתנן: שבית הלל סוברין כן: דם נבילות — בית שמאי מטהרין מטומאת נבלה, ובית הלל מטמאין⁽¹⁰⁾.

ומתרצינן: לעולם איירי לאחר מיתה. ולא נצרכא החילוק שבין אדם לבהמה אלא לכדתנן:

נבלת בהמה טמאה אינה חשובה כדבר מאכל בכל מקום, ואפילו בערים, שיש בהם

שקבל תומאה, שוב אינו מקבל תומאה. אבל הראב"ד שם נחלק עליו וסובר, שמכיון שהיה מיוחד לאכילת אדם, והיה ראוי על ידי זה לקבלת תומאה, שוב אין דין זה נפקע ממנו, עד שיפסל לכלב. והחזו"א [מכשירין ט ח] נסתפק בדעת הראב"ד, האם דוקא כאשר כבר הוכשר גם כן לקבלת תומאה, על ידי אחד משבעה משקין, או לא.

10. הראב"ד בעדויות [ה א] מפרש, שבית הלל

מטמא תומאה חמורה, אינו צריך הכשר]. אבל בבהמה, שסופה לשחיטה, והרי לכשישחטנה לא יהיה בה תומאה חמורה כלל, שהשחיטה מטהרתה מידי תומאת נבילה, משום כך, החותך מבשר הבהמה, הרי הוא טעון הכשר.

9. דעת הרמב"ם [טו"א ב יד] היא, שדוקא כאשר אוכל זה קיבל כבר תומאה, בזה אנו אומרים שאין הטומאה נפקעת ממנו עד שיפסל מאכילת כלב, אבל אם נפסל מאכילת אדם קודם

טהורה בשווקים [ערים] שבהם מצויים עשירים שהרגלם לאכול עופות ושומן — אין צריכין לא מחשבה ולא הכשר כדי שיטמאו טומאת אוכלין.

[הנבלה אינה צריכה הכשר, כאמור, משום שסופה לטמא טומאה חמורה. והחלב, אף שאין בו טומאת נבלה [כדילפינן מקרא דכתיב "וחלב נבלה יעשה לכל מלאכה"] וצריך נגיעה בשרץ כדי לטמא אחרים, מכל מקום אינו צריך הכשר מים כיון שמדובר כאן בחלב של בהמה שחוטה שדם השחיטה הכשיר אותו].

ואמר ליה רב לרבי חייא: "מחשבה" נבלת בהמה טמאה כדי להחשיבה אוכל — למה לי? בהכרח, לטומאה קלה. דהיינו, דמהניא ליה המחשבה לשוויא לנבילה אוכל כדי שיהיה בה לטמא אוכל אחר בטומאת מגע. ותיקשי: הא היא גופא טמאה היא! שהרי היא נבלה ומטמאה אחרים [אפילו במשא] גם ללא שיהא עליה תורת אוכל!?

אמר ליה רבי חייא: הכא במאי עסקינן כגון דאיכא פחות מכזית נבלה, שאינה מטמאה טומאת נבלות, וצרפה לפחות מכביצה אוכלין טמאין, שגם אוכלין אלו מצד עצמם אינם מטמאים טומאת אוכלין לפי שאין בהם שיעור, דהאי והאי ביחד הוי כביצה.

ריבוי אנשים, אין קונים שיקנוה בתורת אוכל לפי שאין דרכם של בני אדם לאכול נבלת בהמה טמאה דמאיסא טפי. וכן נבלת עוף הטהור ככפרים דוקא, שאין בהם ריבוי אנשים, אין מצוי שנבלת עוף תחשב בהם כדבר העומד לאכילה. [אבל בערים יימצאו אנשים בתוך המון העם שיקנוה לאכילה ולכן היא חשובה בערים כאוכל]. הילכך, בשניהם צריך מחשבה כדי שיהא לבשר שם אוכל ויהיה ראוי לקבלת טומאת אוכלין. [ולקמן פריך למה לי קבלת טומאה והרי נבלה בעצמה מטמאה]. אך — ואין צריך הכשר של נתינת מים עליהם ואף לא הכשר שרץ. כלומר, שאפילו אם לא נגעה בהם טומאה כלל הרי הם מטמאים טומאת אוכלין מחמת עצמן ומטמאים אוכלין אחרים שנגעו בהם. והטעם הוא:

דילפינן לקמן שכל דבר שסופו לטמא טומאה חמורה אינו צריך הכשר מים ולא מגע שרץ כדי שהוא יטמא מעצמו טומאת אוכלין. והרי נבלה יש בה טומאה חמורה, שמטמאה אדם ואפילו במשא, ולכן היא מטמאה טומאת אוכלין ללא הכשר של נתינת מים עליה, וללא שתגע בשרץ.

נבלת בהמה טהורה נחשבת לאוכל בכל מקום, לפי שהיא עומדת לאכילת עכו"ם. וכן נבלת עוף טהור, וכן חלב של נבלת בהמה

בן בתירא העיד על דם נבילות שהוא טהור, ונחלק על רבי יהודה, שהוא השונה משנה זו שהביאה הגמרא [והיא נשנית שם [ה א], והרמב"ם [אבוה"ט א ד] פסק כרבי יהושע בן בתירא. ועיין עוד בתוס' סנהדרין [ד א ד"ה מנין].

מטמאים בזה מדרבנן, שגזרו בזה משום כזית נבילה. והקשה הערוך לנר, שמסוגיתנו נראה בעליל שהוא מן התורה, שמכח זה הקשינו, שמהלכי שתים שוה ממש לבהמה ועוף לענין טומאה חמורה שבהם. ובמסכת עדויות [ח א] למדנו, שרבי יהושע

ולכן רק אם חישוב על הנבלה שיאכלנה אדם חל עליה תורת "אוכל" וע"י כן היא מצטרפת עם האוכל האחר להשלים שיעור כביצה והרי הם מטמאים טומאת אוכלין.

[לפי הרמב"ם גם האוכלין המצטרפים אינם צריכים הכשר מים ומגע בשרץ. והתוס' ב"ק עז א כתבו בשם רש"י שהאוכלין בעי מגע שרץ והוא הדין הכשר מים. ועיין חזו"א עוקצין ה"י שמסברא צריך האוכל המצטרף הכשר, והניח בצריך עיון את דברי הרמב"ם]

אמר ליה רב: **אי הכי**, דאיירי שאין בנבלה עצמה כזית — **ליבעי נמי הכשר** של ביאת מים ונגיעת שרץ בה. שהרי אין לומר כאן שסופה לטמא טומאה חמורה בתורת נבלה?!

דחא תנא דבי רבי ישמעאל: נאמר בדין הכשר אוכלין לקבלת טומאה על ידי נתינת מים עליהם "וכי יפול מנבלתם על כל זרע זרוע אשר יזרע". ודרשינן: **מה זרעים מיוחדין בכך שאין סופן לטמא טומאה חמורה**, שהרי אוכל לעולם אינו יכול להיות אב הטומאה ולעולם אינו יכול לטמא אדם וכלים, וצריך הכשר מים ונגיעה בדבר שיטמאנו, **אף כל שאין סופו לטמא טומאה חמורה** הוא בלבד **צריך הכשר** מים ושתגע בו טומאה. אבל דבר שסופו לטמא טומאה חמורה אינו צריך הכשר אלא מטמא מחמת עצמו טומאת אוכלין ואפילו קודם שירדה עליו הטומאה החמורה.

ואמאי קתני במתניתין שהנבלה [שאפילו אין בה שיעור כזית] אינה צריכה הכשר?

אמר ליה רבי חייא: **הני מילי דצריך הכשר**: **באוכלין דעלמא**, דלית בהו פחות מכזית נבלה. **אבל הכא דאיכא בנזיה** כלומר שהאוכל בעצמו הוא פחות מכזית נבלה, **כיון דאילו מצרף ליה** שהיה מוסיף על הנבלה עד כזית, **לא בעי הכשר**, השתא נמי שהנבלה היא רק פחות מכזית **לא בעי הכשר** [אבל לגבי הצורך במחשבה לאשוויי אוכל לא אמרינן האי סברא. שכיון שהיא פחות מכזית אינה מטמאה כנבלה אלא בתורת אוכל. ומכל מקום הכשר לא בעי שלגבי הכלל של "סופו לטמא טומאה חמורה" די בכך שאילו היה כזית היה מטמא טומאה חמורה, כדי שלא יצטרך גם עתה הכשר]⁽¹¹⁾.

והשתא מסקינן לתרץ ברייתא דלעיל, דקתני שבהמה יש בה טומאה קלה ולא במהלכי שתיים: לעולם מיירי לאחר מיתה, ובכי האי גוונא שהיה פחות מכזית נבלה ונצטרף לפחות מכביצה אוכלין. ולא תקשי דאם כן מהלכי שתיים נמי יתכן בהם טומאה קלה כגון שהיה פחות מכזית מן בשר המת שאינו מטמא בתורת מת אלא שאם חשב עליו לאכילת אדם הוא מצטרף לפחות מכביצה אוכלין?

ואמרינן: **לאפוקי מת, דאף על גב דממליא** כא-ב ליה את הפחות מכביצה אוכלין עם פחות מכזית מהמת — **לא מטמא טומאת אוכלין** ואפילו על ידי מחשבה שיאכלנו, **משום**

לנבילה, אינו טעון הכשר. והערוך לנר כתב, שכן מדוקדק מלשון הגמרא. ועיין חזו"א [עוקצין ה'י].

11. מדברי הרמב"ם [טו"א ג'ו] למדנו חידוש גדול, שבאופן זה המבואר כאן, אין צריך הכשר כלל. כלומר, שגם הפחות מכביצה שצריך